

Актуальна тема номера:

“КРИМІНАЛІСТИКА ТА СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА В ЮРИДИЧНІЙ ДОКТРИНІ УКРАЇНИ”

Валерій Шепітько

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
завідувач кафедри криміналістики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВСТУП ДО АКТУАЛЬНОЇ ТЕМИ

Виникнення криміналістики традиційно пов'язують із формуванням окремої “наукової дисципліни”, “спеціального вчення” або “допоміжної науки” для судових слідчих, чинів жандармерії та поліції¹. Свого часу Г. Гросс підкреслював, що криміналістика – це “вчення про реалії кримінального права”. При цьому, на його думку,

кримінальне право не є наукою для себе, і найбільш цінні з положень <...> мають у решті-решт лише одну мету – отримати практичне застосування <...>. Ці положення позбавлені будь-якого значення, якщо суддя не зможе застосувати ці абстрактності до реальностей життя <...>, якщо він взагалі не знайомий із незліченними положеннями, сукупність яких становить криміналістику².

Криміналістика – наука, виникнення якої обумовлено впровадженням досягнень природничо-технічних наук у практику боротьби зі злочинністю. В Україні криміналістика як наука має свою історію виникнення, становлення та розвитку. Безперечно, можливо говорити й про доктрину криміналістики та судової експертизи в Україні.

Сьогодні простежуються певні тенденції у розвитку криміналістики, відбивається її роль для практики правозастосування. Необхідно констатувати, що у літературних джерелах недостатньо уваги приділено становленню та розвитку криміналістики, її історії в Україні.

¹ Г Гросс, *Руководство для судебных следователей как система криминалистики* (Новое изд, перепеч с изд 1908 г, ЛексЭст 2002) 1088.

² Там само VIII–IX.

У різних країнах світу формування та становлення криміналістичних знань має доктринальний характер. Система криміналістики певним чином відрізняється у Західній та Східній Європі, у німецькій та французькій школах, у США та Великій Британії. Поряд із формуванням криміналістики як єдиного сплаву знань, відбувалося становлення та розвиток окремих судових наук (*Forensic Sciences*) (судової токсикології, судової медицини, судової біології, судової антропології, судової археології, судової психології, судової бухгалтерії та ін.) і судової експертизи (*Forensic Examination*). Тому потребує встановлення співвідношення криміналістики та судових наук, криміналістики і судової експертизи.

Зміна завдань криміналістики у нових умовах розвитку суспільства, як правило, пов'язана із протидією кримінальним правопорушенням. Феномен злочинності є відображенням кризи цивілізації, зворотною стороною позитивних геополітичних реалій. Злочинність супроводжує глобальні проблеми суспільства у сфері економіки, політики, екології, забезпечення ресурсами та продовольством, енергетики, демографії тощо. У сучасному суспільстві змінюється злочинність, яка набуває транснаціонального характеру, охоплює бізнес і політику, виходить за межі окремих країн світу, укорінюється у державному апараті чи діє від імені державних структур. 15 листопада 2019 р. відбувся XX Конгрес Міжнародної асоціації карного права “Кримінальна юстиція та корпоративний бізнес”. Перед учасниками Конгресу виступив Папа Римський Франциск II із доповіддю “Про сучасний стан кримінального права”. Голова католицької церкви констатував наявність зв'язку між кримінальним правом, правопорушеннями (злочинами) та християнським баченням справедливості, висловив погляди щодо глобальних тенденцій і мети кримінального права.

На початку XXI ст. інструментарієм злочинного світу є інформаційний (психологічний) вплив на певні прошарки населення. Досягнення стратегічних цілей (військових, політичних, економічних) окремих держав-злочинниць (їхніх керівників) відбувається за допомогою інформаційної війни (*information war*) – процесу сугестивного впливу на групи людей за допомогою спеціально підготовлених комунікативних технологій та інформаційних матеріалів.

Виникнення системи криміналістичних знань – це відповідь на протидію злочинності. У сучасних умовах криміналістика покликана розробляти новітні засоби, прийоми та методи, що спрямовані на протидію організованій і транснаціональній злочинності, корупції, торгівлі людьми, незаконному обігу наркотичних засобів, фінансування тероризму та іншим злочинним проявам. Окремим напрямом у криміналістиці має бути захист інформаційних джерел і проблеми інформаційної безпеки.

Особливої уваги заслуговує формування методології криміналістики і судової експертизи. У криміналістиці сформованою є її загальна теорія та запропоновано окремі криміналістичні теорії (вчення) (теорія розслідування злочинів, теорія розшуку, теорія криміналістичної ідентифікації, теорія криміналістичного прогнозування, теорія прийняття тактичних рішень, теорія криміналістичної систематики, теорія тактичних операцій, вчення про криміналістичні версії та ін.). Значним внеском у розвиток судової експертизи є формування судової експертології як її методологічного підґрунтя.

Тенденцією криміналістики є її вихід за межі розслідування злочинів, формування криміналістичних рекомендацій для інших галузей. Сьогодні відбувається інтенсивний розвиток “судової криміналістики”, “криміналістичної адвокатології” (або “криміналістики професійного захисту”), “криміналістики обвинувачення” тощо. У криміналістиці виникають нові напрями: “цифрова криміналістика”, “комп’ютерна криміналістика”, “ядерна криміналістика” та ін. Розширення меж криміналістики є об’єктивним процесом.